

APRENDRE EN LA DIVERSITAT, UN PROJECTE EUROPEU

Cal reconèixer que l'escola és un dels llocs on amb més força es posen en crisi els valors i les situacions establertes. Els professionals de l'ensenyament no poden viure d'esquenes a la realitat, però un cop detectats els problemes, on trobar les solucions pertinents? Sobre tot en el camp dels fets culturals, eix de les tasques escolars, aquest és el problema. Molts grups de professionals de l'ensenyament de tots els nivells educatius han començat a preocupar-se per la diversitat cultural. Es van donant respostes però sovint amb total desconeixement del que fan els altres.

Voldríem trencar aquesta barrera del desconeixement i convidar a comunicar-nos el que fem: us presentem un projecte europeu que planteja un accés a la diversitat a partir de la diversitat de les llengües. Tot i que el marc és l'àrea de llengua cal entendre que no es tracta de l'ensenyament de la llengua, sinó que el vol d'obrir la ment dels nois i les noies a la diversitat de llengües i cultures; de tenir en compte l'entorn lingüístic i cultural real de la nostra societat i, a partir de les imatges que els nois i les noies tenen d'aquesta realitat, tal com formula l'aprenentatge significatiu, fer-los desenvolupar les actituds i procediments necessaris per a un millor aprenentatge.

Els tres articles que hi ha a continuació tenen com a objectiu presentar els diferents aspectes d'aquest projecte. Un presenta globalment el projecte: "Aprendre llengua (i altres coses) des de la diversitat", el segon presenta un material curricular concret dels que hem elaborat l'equip català del projecte "Tants caps, tantes llengües" i, finalment us presentem un article on es presenta la visió del projecte des de l'aula: "EVLANG: un món obert a l'aventura i descoberta".

El grup EVLANG de la UAB us vol mostrar les possibilitats d'aquesta proposta i que, després d'aquest primer contacte, puguem compartir moltes experiències i pràctiques innovadores que tinguin en compte la diversitat de la nostra societat.

Grup EVLANG de la UAB

APRENDRE LLENGUA (i altres coses) DES DE LA DIVERSITAT

No fa pas tant que era ben clar que significava "ensenyar llengua" (i no diguem quan, fa més temps, es parlava de "enseñar lengua"). És veritat que ja aleshores hi havia situacions complexes, però a la ràdio, la televisió o l'etiquetatge una era la llengua que apareixia amb molt poques variacions. Els documents lingüístics i culturals que es podien trobar a l'entorn eren pràcticament monolingües.

Ara, però, les coses estan canviant a unes velocitats que difícilment es podien imaginar no fa gaires anys. Qui no s'ha fixat en la quantitat de llengües a què estem exposats cada dia. Només cal anar a comprar qualsevol producte per adonar-se que la diversitat ja és aquí amb totes les seves exigències i totes les seves potencialitats. Internet, les ofertes televisives i totes les noves tecnologies ens obliguen a viure la diversitat de llengües i de cultures. L'escola no pot continuar prenent com a punt de partida el monolingüisme; el nostre alumnat viu immers en el plurilingüisme i la multiculturalitat. Si volem un aprenentatge veritablement significatiu, cal començar per la diversitat.

Aquesta situació no només es produeix pels intercanvis a través d'elements materials, també hi ha factors humans. Cada cop són més els centres en què hi ha presència de parlants d'altres llengües i cultures, de vegades, ben llunyanes. Cada vegada és més difícil trobar un centre en què tots els nens pertanyin a un sol grup humà, amb una sola cultura i un únic patró de referència per a l'aprenentatge. De fet, aquesta situació fa que ens adonem de les variacions de comunitats que ens semblaven ben uniformes.

Aquesta situació escolar exigeix ser estricte en els plantejaments i no defugir el que passa: estem davant d'una situació canviant que no podem interpretar tranquil·lament des de les nostres categories mentals "occidentalitzants" i homogeneïtzadores. La diversitat cultural no és un dèficit solucionable amb plantejaments compensatoris. Cal canviar la mentalitat i afrontar el problema des del nucli mateix de la nova situació: aprendre "**des de**" i "**en**" la diversitat. El professorat ha de ser conscient que en moltes de les anàlisis que fa d'aquests fenòmens projecta molts dels seus prejudicis

Aquesta problemàtica pot trobar solucions en els plantejaments que els darrers anys han donat un nou impuls a l'ensenyament de la llengua, de totes les llengües, a partir de les innovacions aportades per la didàctica de les llengües estrangeres i, al nostre país, amb les pràctiques generades a partir de la introducció de la immersió lingüística. Les noves propostes sorgides han obert uns camins que, poden donar noves perspectives al tractament de la diversitat.

El projecte que us volem presentar es un Sócrates Lingua¹ "L'éveil aux langues dans l'école Primaire" (breument EVLANG). D'una manera molt esquemàtica, la proposta se centra en el fet que les representacions que els alumnes es fan del que és una llengua i del que suposa la seva utilització tenen un paper essencial en el desenvolupament de les habilitats per aprendre-la.

¹ Es tracta del - **Projet Socrates/Lingua 42137-CP-1-97-FR-Lingua-LD**, coordinat pel professor M. Candelier professor de la Universitat R. Descartes, Paris V. En ell hi participen universitats de diferents regions franceses, una d'Itàlia, una d'Àustria, diverses institucions i universitats suïsses, i la UAB. Aquest article ha estat redactat, precisament, prenent com a base textos elaborats per aquests equips.

BREU HISTÒRIA

L'origen d'aquest projecte cal situar-lo en les propostes que iniciades als anys setanta a Austràlia van ser reformulades a Anglaterra per Eric Hawkins (Hawkins, 1984). És el corrent anomenat «*language awareness*», que s'ha estès per diferents països europeus i que darrerament ha anat agafant progressivament un interès marcat per la reflexió metalingüística. Amb una incidència més clara respecte als aspectes més globals de la llengua i també els components culturals el trobem, entre d'altres països, a França (en concret a Paris, amb M. Candelier i el seu grup de la Universitat Paris V, i a Grenoble amb L. Dabène i el grup AMIE: -*Activités Métalinguistiques Interlangue à l'École*- que han estat les persones que han tingut una gran influència en la posada en marxa del projecte *Lingua*), a Suïssa (on el grup EOLE també porta molts anys treballant en aquesta línia i és una de les bases del projecte) i a Alemanya tot i que no han participat directament en el projecte LINGUA². En aquests països les experiències realitzades fins ara tenen una especial incidència en l'ensenyament primari i sovint a partir de les problemàtiques de la diversitat de llengües i cultures presents a l'aula, plantejaments relacionats l'acollida dels emigrants.

Tot i que molt sovint aquestes propostes han vist la llum en l'àrea de les llengües estrangeres, el plantejament no té perquè vincular-s'hi, perquè no es tracta d'ensenyar llengües concretes, és una proposta que va més enllà dels ensenyaments bilingües o multilingües. El projecte "despertar o obrir-se a les llengües" (EVLANG) pren la llengua com a globalitat i, per tant, es planteja la diversitat lingüística i cultural en l'ensenyament de l'escola per fer positiva la seva vivència, punt de partida per al desenvolupament de les dues competències fonamentals que poden fer del nostre alumnat ciutadans actius en la societat actual:

- la competència de viure en plenitud en "una societat plurilingüe i multicultural" (com diuen dos dels coordinadors del projecte M. Candelier i D. Macaire)
- la competència d'aprendre llengües (no una concreta sinó la diversitat de codis i registres que vehiculen les diferents cultures) i

Aquesta perspectiva fa que, el que podria aparèixer en un primer moment com una proposta metodològica centrada exclusivament en aspectes procedimentals de l'aprenentatge de la llengua (fonamentalment l'atenció a la funció metalingüística, eix de les propostes majoritàries del *language awareness*), hagi pres en consideració aspectes actitudinals fortament relacionats amb les concepcions globals de la llengua com a instrument de la construcció del coneixement i la cultura humans.

OJECTIUS I NUCLI DE LA PROPOSTA

En la demanda feta a Brussel·les es deia que el projecte en síntesi es podia dir que pretenia:

- "• quant als alumnes concrets:

² A l'estat espanyol s'han realitzat també propostes, potser de menys volada i menys generalitzades, com les jornades de treball realitzades a Lleida l'any 1998 sota el guiatge de J.M. Cots, o altres programes europeus més directament relacionats amb l'aprenentatge de les llengües estrangeres.

- *el desenvolupament de les representacions i actituds positives quant a la diversitat lingüística i cultural, i per a un millor aprenentatge de les llengües;
- * el desenvolupament de les aptituds d'ordre lingüístic i metacognitiu que faciliten l'accés al domini de les llengües (maternals, segones llengües i llengües estrangeres)
- quant a l'evolució de les societats, una contribució al combat contra l'etnocentrisme mitjançant el foment del pluralisme lingüístic i cultural."

El punt de partida està fortament relacionat amb la visió socioconstructivista de l'aprenentatge. Cal partir dels coneixements i la consciència que l'alumnat té de la realitat que l'envolta, diversa quant a la llengua i la cultura. L'obertura a la diversitat lingüística (desenvolupament de les actituds positives) facilita el domini de les habilitats (aptituds) necessàries per a l'aprenentatge de les llengües. A més, aquest aprenentatge no es queda tancat en ell mateix sinó que és la porta oberta per a un millor acolliment de l'ALTRE com a persona amb tot el que això suposa.

Abans es parlava de com tractar la diversitat com una cosa força estranya, quelcom de nou que calia introduir, la diversitat era l'excepció. Ara, ben al contrari, és la situació més comuna. Cal, per tant, facilitar la consciència d'aquesta realitat. Solament la descentració de l'alumnat pot fer més evident aquesta diversitat.

No es tracta d'aprendre moltes llengües sinó que l'alumnat reflexioni sobre molt variades llengües. Per això el projecte es planteja introduir dintre de l'aula moltes llengües, properes o llunyanes perquè l'alumnat sigui capaç de reconèixer, a partir d'aquest allunyament de la quotidianitat, les variacions del propi entorn.. El projecte, i en concret els materials creats, té com a idea nuclear, respecte a les actituds, el desenvolupament de les actituds positives cap a totes llengües i cultures i les persones; respecte als procediments i habilitats, l'exercitació de les habilitats metalingüístiques i metacomunicatives comunes a les diferents llengües; respecte a la metodologia i les tasques docents, l'estudi de les característiques del major nombre possible de llengües afavorint la participació activa de l'alumnat.

MATERIALS CURRICULARS

El projecte EVLANG ha volgut concretar la seva proposta amb la creació i avaluació de materials tant per a la realització de pràctiques docents com per a la formació del professorat. En l'elaboració d'aquests materials han participat col·lectius dels diferents nivells educatius, professorat d'Ensenyament Primari, Secundari i Universitari amb la col·laboració de persones de diferents àmbits educatius de tots els cinc països.

Aquests materials suposen que les seqüències didàctiques per a l'aprenentatge de la llengua han de considerar la realitat cultural en què és immers l'alumnat. A més prenen com a punt de partida que unes actituds positives davant del fet lingüístic són la base per a un millor domini (aptituds) de la llengua. Els alumnes, per tant, han de aprendre llengua en contacte amb diferents llengües i cultures. No es tracta però que un nen català aprengui el basc o una llengua asiàtica, encara que sigui la que utilitza algú de la seva classe, sinó que coneixent determinats elements i comportaments d'altres llengües

les aprecii (canviar les seves representacions negatives) i, tot reflexionant sobre els fenòmens estudiats, millori les seves capacitats d'aprenentatge de les llengües. En l'actualitat disposem diversos materials curriculars (unitats didàctiques) creats pel grup coordinat per la UAB. Aquests suports didàctics s'està complementant amb la creació d'una pàgina Web que inclou la possibilitat d'intercanvi entre les escoles via correu electrònic i la creació conjunta de textos en una revista electrònica.

FUTUR

L'avaluació d'aquests materials curriculars s'ha realitzat en centres de diferents països de manera que en aquests moments ja tenim certes dades de la seva validesa. Normalment s'ha implicat el professorat del nivell (final de Primària) i sovint tot el claustre s'ha estat interessat en el que es feia. Donat que no és una proposta d'ensenyament de les llengües estrangeres ni de les primeres, cal implicar totes les àrees perquè es produeixi un canvi real de la mentalitat.

Això també exigeix un canvi del professorat, el qual es vol potenciar amb la creació de grups que es plantegin la introducció d'aquests materials a l'aula. Aquest canvi de mentalitat pot venir facilitat per la relació amb altres col·lectius de professionals que en aquests moments ja s'han plantejat solucions a aquestes problemàtiques (penseu en les propostes interculturals com les de SOS Racisme o les de Lingua Pax de l'UNESCO). Noves propostes³ volen relacionar tots aquests grups i fer noves propostes perquè amb l'ajut de l'Administració educativa s'avanci en la creació, experimentació i avaluació d'aquests plantejaments de tractament de la diversitat lingüística i cultural. Dintre d'aquesta línia caldrà també pensar en el paper que els pares i la resta de la societat educativa han de tenir com a agents actius de l'aprenentatge dels ciutadans del futur.

Artur Noguerol

Grup EVLANG

Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura de la UAB

³ Hi ha un projecte en marxa (JALING, Janua Linguarum) dels tallers del CELV (Centre Europeu de Llengües Vives) de Graz que vol ajudar a la difusió d'aquestes propostes en diferents països de la UE.

Tants caps, tantes llengües

El tema de la comunicació entre humans ha fet córrer litres de tinta (ara podríem dir pulsacions de teclat) entre filòlegs, lingüistes, gramàtics, dialectòlegs, psicòlegs o filòsofs però també entre simples mortals; intentar comunicar-se, entendre's i comprendre's ha estat i continua essent un dels grans reptes de la humanitat, un dels gran temes que tots tenim diàriament plantejats. No és perquè sí que la Bíblia, amatent a aquests i a d'altres neguits que ens empaiten des de sempre, hi dedica un episodi rellevant.

I és que sovint els parlants, hereus de la tradició babèlica, caiem en la debilitat de veure el fet comunicatiu com un conflicte. Fixem-nos sinó com amb massa freqüència, sobretot en el tractament superficial que de la majoria de temes fan certs espais mediàtics, el terme “comunicació” passa a la categoria de complement d'un substantiu que es col·loca inconscientment a la frase quan es parla d'un tema que no se sap ben bé com resoldre: *el problema de la comunicació és...*, sense reparar que el fet de qualificar qualsevol cosa de “problema” ja és col·locar els fonaments per generar-ne un. Us sonen expressions com *el problema català* o *el problema de les autonomies*, per exemple?

Parlars, llengües, dialectes, varietats... Per a alguns el principal conflicte de la comunicació; per a d'altres, un patrimoni cultural irrenunciable; per a Jesús Tusón: tot un luxe, Nosaltres, en desacord amb l'enfocament del conflicte babèlic i amb d'altres episodis bíblics que no vénen al cas, ens situem plenament a favor de la diversitat lingüística i de qualsevol tipus de diversitat, però d'una diversitat que equival a igualtat de drets, en aquest cas lingüístics, que vetlli pel reconeixement i la protecció de totes i cada una de les llengües, de tots i cada un dels parlars, de totes i cada una de les varietats.

El projecte *EVLANG* se sosté damunt d'aquest principi d'igualtat-diversitat i treballa perquè els escolars i els mestres que s'hi adhereixen descobreixin aquest patrimoni de la humanitat que són les llengües i prenguin consciència de la responsabilitat que tots tenim entre mans i del luxe que significa preservar-les. I sobretot perquè siguin conscients que comunicar-se implica, per damunt de tot, la voluntat de fer-ho i que aquesta voluntat no està exempta d'un cert esforç entre les parts que no sempre estem predisposats a fer.

Quan vam dissenyar el programa *La Caputxeta parla sis llengües*⁴, ens vam proposar bàsicament tres objectius: el primer, fer descobrir el concepte de família lingüística i de parentiu entre llengües; el segon, desvetllar aquest sentit d'esforç davant del fenomen de la comunicació humana; el tercer, iniciar els alumnes en la reflexió metalingüística al voltant d'unes llengües d'una mateixa família. De fet, aquest darrer objectiu està al servei dels altres dos: si ens parem a pensar com estan fetes les llengües, quina estructura sintàctica, morfològica o fonològica tenen, si tenim capacitat d'observació lingüística, segur que, quan ens acostem amb esperit de descoberta a d'altres parlars que no són els habituals, sabrem trobar-hi indicis comuns o apreciar-hi paculiaritats que condicionaran favorablement la nostra comprensió i facilitaran la nostra comunicació.

Aquesta ha estat la filosofia que ha guiat aquesta Caputxeta plurilingüe i cibernètica que s'expressa en italià, castellà, català, aranès, gallec i francès, sis llengües romàniques més o menys familiars per als nostres alumnes i amb estatus socials i polítics desiguals.

El programa

Quan l'usuari accedeix al programa, que es presenta en format CD-rom, triarà la llengua en què vol treballar a partir de la primera pantalla. La tria lògica és la llengua de l'alumne i també pot ser-ho la llengua que hagi determinat el mestre si té un objectiu de treball específic. Però curiosament, i un cop els alumnes han passat pel programa amb aquesta primera llengua⁵, senten sovint la necessitat de provar si són capaços de passar-lo amb les altres; per a ells és un joc i un repte descobrir què entenen, què poden respondre, què dedueixen o què endevinen. I d'aquesta manera es fa palès un dels objectius d'aquesta proposta: la comprensió entre llengües d'una mateixa família és possible, sobretot pel que fa a l'escrit, si hi posem una mica d'esforç i voluntat, dos components imprescindibles per a aquesta comunicació de què parlàvem al principi.

També hem dit abans que un altre dels propòsits d'aquest programa era la reflexió metalingüística sobre l'estructura de les llengües i sobre la noció de família lingüística. Pel que fa a la noció de família, s'hi dediquen els primers exercicis, encapçalats per una pantalla amb un mapa d'Europa on poden situar geogràficament les llengües treballades i consultar la traducció d'algunes de les paraules clau del conte: *llop, bosc, caçador, àvia, caputxeta...*, i que sempre tindran present en un angle de la pantalla (superior esquerre) per poder-lo recuperar quan ho necessitin. Els alumnes, a través de classificacions d'aquestes paraules clau, poden deduir les semblances entre unes i altres llengües i, per tant, arribar a la noció de família lingüística:

⁴ Aquest CD-Rom va ser elaborat per l'À. Prat, D. Masats i N. Vilà dintre del Projecte Sòcrates Lingua "L'éveil aux langues dans l'école primaire".

⁵ El cert és que moltes vegades, sobre tot si l'alumnat té possibilitat d'accés mínimament lliure, l'entrada al programa la fan ja amb aquestes llengües "més difícils" o allunyades.

PARAULES SEMBLANTS, LENGÜES DIFERENTS

Arossega cap al llop les paraules que et sembla que són de la mateixa família:

dentes	zähne	teeth	dientes
dente	dents	dente	hammpaat
		fiacra	tänder

← →

Tot i que immediatament els fem veure que no sempre aquesta similitud es produeix en totes les paraules, com és el cas de *bosc*, que és similar en italià (*bosco*) o en espanyol (*bosque*), però no ho és en francès, que fa servir una paraula d'una altra arrel: *forêt*.

A LA FAMÍLIA DE LES LLENGÜES ROMÀNIQUES, HI HA PARAULES QUE S'ASSEMBLEN I D'ALTRES QUE NO.

Tria un dibuix:

català	espanyol	francès	italià	gallec	aranès
ulls	ojos	yeux	occhi	ollos	uelhs

Quines d'aquestes paraules s'assemblen més a la paraula de la teva llengua?

Quines paraules et sembla que no hauries pogut endevinar?

Pel que fa a la reflexió sobre l'estructura morfològica de les llengües, hem dissenyat una pantalla perquè prenguin consciència de la noció de morfema lexical (o lexema) i morfema gramatical (o gramema) i perquè constatin com, en les llengües romàniques, trobem similituds en la part inicial de la paraula (lexema) donat el seu origen comú i en canvi les formacions morfològiques són peculiars de cada llengua:

MÉS COSES DE LES PARAULES QUE S'ASSEMBLEN

denti	lobo	cazador	oreilles
dents	lupo	caçador	orelles
dentes	loup	cacciatore	aurelhes
dents	llop	çaçaire	orecchie

Quina part de les paraules s'assembla més, la del començament o la del final?

Sabries explicar per què?

Com que un altre dels aspectes que ens interessen és la reflexió sobre el propi procés d'aprenentatge, al final de cada pantalla tenen un espai obert per escriure sobre el que han fet o en què s'han basat per resoldre cada exercici.

Les respostes dels alumnes, així com totes les seves intervencions en el programa, passen a un registre destinat als mestres; això permet disposar d'un material que es recull i, en sessions posteriors, es pot treballar a la classe.

Perquè el projecte haurà de tenir un abans i un després de la sessió informàtica, ja que el programa no està concebut com un conjunt d'activitats que l'alumne hagi de resoldre davant de la pantalla a través d'un procés de pregunta> resposta> avaluació. Caldrà una primera sessió col·lectiva on el mestre faci aflorar els coneixements previs dels alumnes sobre els conceptes lingüístics que volem tractar, així com les actituds i els posicionaments sobre llengües majoritàries i llengües minoritàries, prejudicis dialectals i altres temes sociolingüístics i de comunicació entre parlants de diferents llengües.

I finalment, un cop finalitzada la part del programa informàtic, passarem a la reflexió conjunta i a l'anàlisi de les respostes dels alumnes; per això introduïrem punts de reflexió que poden ser, entre d'altres:

- Els motius històrics que han fet de l'àrea sud d'Europa un mosaic lingüístic d'aquestes característiques.
- L'expansió d'unes llengües en front de les altres.

- El concepte de família lingüística.
- Les semblances i diferències entre les llengües romàniques.
- La noció de lexema -part comú entre llengües d'una mateixa família- i morfema -part diferenciada.
- Les característiques fòniques de les llengües treballades i les peculiaritat ortogràfiques que els hagin cridat l'atenció.

La proposta es pot tancar amb l'elaboració conjunta d'una versió modificada del conte de la Caputxeta fet entre tres escoles d'àmbits lingüístics diferents⁶. Per exemple, els alumnes d'una escola gallega escriuen la situació inicial del relat, l'envien als d'una escola catalana que en redacten el nus i que, al seu torn, el fan arribar als d'una escola francesa que el finalitzen i el remetent als altres autors. Els nens prendrien consciència del que han après, del que són capaços de comprendre d'una altra llengua pràcticament desconeguda i s'adonarien de la proximitat de les llengües sobretot a través de l'escrit.

Quan parlem d'una versió modificada del conte popular, ens referim a propostes com les que al seu dia va fer G. Rodari a la famosa *Grammatica della fantasia*, i que consistien, per exemple, a suggerir que s'escriuís un conte amb els elements següents: una nena amb una caputxeta vermella, un llop, una àvia i un helicòpter (o, per què no?, un telèfon mòbil o un ordinador portàtil). La introducció d'aquest element distorsionador de la versió original permet treballar el relat amb alumnes grans que saben captar la ironia de la proposta.

Núria Vilà

Grup EVLANG Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura de la UAB

⁶ Per potenciar aquesta possibilitat s'ha posat en marxa l'elaboració d'una pàgina Webb perquè l'alumnat pugui realitzar activitats d'intercanvi de molt diferent tipus. En aquesta mateixa pàgina es vol proposar l'elaboració d'una revista electrònica que potencii aquests intercanvis.

EVLANG: UN MÓN OBERT A L'AVENTURA I DESCOBERTA

Per què vam trobar interessant treballar a l'escola el projecte EVLANG ?

Des de fa temps a les nostres escoles, hi ha hagut la incorporació d'alumnat d'altres països, especialment del Magrib, d'Amèrica del Sud, de l'est d'Europa, dels països orientals... Aquesta diversitat cultural ens ha fet tenir cada vegada més sensibilització vers la diversitat lingüística i cultural present a les nostres classes.

Quan ens van proposar de treballar dins del projecte Evlang van pensar que, incloent aquest treball dins del currículum i com a projecte global d'escola, es podria avançar, no només en el desenvolupament d'actituds de respecte i curiositat per altres cultures, sinó també en un canvi d'actitud per part de l'alumnat en la seva forma d'aprendre i de relacionar-se amb les llengües que utilitza i estudia a l'escola.

Com a conseqüència d'aquestes reflexions, el tema ens va resultar prou suggeridor, de manera que, a més del treball amb els materials elaborats pels diferents participants en el projecte EVLANG, durant la Setmana Cultural de Sant Jordi, amb la participació de tota l'escola, vam organitzar tallers diversos, vam convidar persones d'altres països per parlar d'algun tema en concret , per explicar contes del seu país, per ensenyar algun instrument musical, danses, etc. Com a cloenda es va fer una exposició dels treballs realitzats amb jornada de portes obertes pels pares i gent del barri.

Perquè sigui més fàcil imaginar-se el que suposa aquest tipus d'activitats, expliquem a continuació algunes de les activitats didàctiques que van portar a terme durant el projecte Evlang al Cicle Superior de Primària . Val a dir que ens vam centrar en aquest nivell educatiu perquè el projecte europeu està precisament dedicat als cursos finals de l'ensenyament primari, però també és possible realitzar-les en altres nivells educatius, tot fent alguna mena d'adaptació. Cal recordar que el projecte Evlang s'ha estat portant a terme a les nostres escoles durant dos cursos i ja s'ha decidit per part del claustre de demanar la continuació els propers cursos donat que els resultats ha estat molt satisfactoris respecte els objectius proposats.

“De les llengües de l'alumne...a les llengües del món.

Amb aquest títol es presenta un material curricular⁷, mòdul de descoberta, el qual consisteix en varies sessions, unes 6 més o menys amb una durada d'uns 30 a 45 minuts, segons la sessió i depenent del grup classe on es realitza. Mitjançant aquest mòdul de descoberta, l'alumne té un primer contacte pràctic amb el treball d'aquest projecte i es fa conscient de les llengües del seu entorn, sobre tot amb la introducció del “diari del despertar a les llengües” de l'alumne, una mena de portafolio que és una eina important de reflexió per a tot l'alumnat i un facilitador d'aquesta reflexió sobre l'entorn cultural i lingüístic on viu.

⁷ Forma part d'una sèrie d'unitats didàctiques que, a més de material per a l'alumnat, tenen materials de consulta i informació per al professorat. És el material que s'ha experimentat i validat en el projecte Sócrates Lingua de l'EVLANG.

Quins objectius ens proposem amb aquesta unitat de treball?

Aquesta unitat didàctica en concret pretén que els estudiants desenvolupin les capacitats o actituds següents:

- demostrar curiositat per les llengües.
- prendre consciència de la diversitat de les llengües al voltant de l'alumne, (a l'aula, als mitjans de comunicació, a casa, etc.)
- valorar la riquesa dels contactes lingüístics amb altres llengües, diferents a les llengües de l'escola.
- assolir coneixements relatius a la diversitat de les llengües i la seva denominació

Com l'hem portat a terme?

Es va proposar als alumnes que seria interessant fer una enquesta a la classe sobre les experiències lingüístiques de tothom. Això va donar lloc a la primera sessió: *“A les vostres llengües, llestos...pregunteu, ja!”* que consistia en fer preguntes als companys de la classe i després fer una enquesta general de tot el grup classe.

Cada nen tenia un full DIN A4, per a la seva enquesta personal i en un full de DIN A-3 l'enquesta general de grup. En cada full apareixien les preguntes i un espai a sota de cadascuna de les preguntes es reservava perquè cada nen que respongués afirmativament pogués posar la seva signatura. Algunes de les preguntes que apareixien en l'enquesta eren:

- A casa, parles alguna llengua que no sigui el català?
- Saps contar fins a sis en altres llengües?
- Coneixes el nom d'altres països on es parli el català?
- I on es parli l'espanyol?
- Saps dir «Bon dia» en altres llengües?
- Has vist algun llibre en àrab o en grec?
- Voldries aprendre altres llengües?

El recull de dades que es va fer ens va ajudar a conèixer millor les vivències i experiències que tots plegats teníem amb les llengües i, a partir d'aquí, cada un dels nois i noies de la classe va poder construir la seva pròpia BIOGRAFIA LINGÜÍSTICA. També es va proposar que portessin a la classe textos que trobessin escrits en diferents llengües.

Aquesta proposta va resultar molt motivadora per a ells, es van mostrar molt interessats i actius. Des de llavors, per iniciativa pròpia, van començar a parar més atenció en saber en quina llengua estaven escrites les etiquetes dels aliments, i d'altres productes, els anuncis publicitaris o les marques de roba. En resum, van començar a tenir més consciència d'estar en un món plurilingüe.

Amb tot el material que van anar portant al llarg d'una setmana es va fer un enorme mural. Aquesta actitud de recerca de materials lingüístics, però, no s'ha limitat a les activitats realitzades durant aquests dies, sinó que ha estat constant al llarg del curs, ja que han continuat portant a classe mostres d'altres llengües. Per part dels professorat sempre s'ha mostrat interès per tot el que han portat tot mostrant-lo a tota la classe i

comentant amb tot l'alumnat de quina llengua es podia tractar, quins aspectes els hi semblaven diferents o semblants a la llengua pròpia, què els resultava significatiu, etc.

Hola, em dic Chaska. Amb els meus pares **parlo** quítxua i amb els meus germans i germanes, o a l'escola, sovint també **parlo** espanyol. Quan vaig a visitar al meu avi, em parla en aimara i **l'entenc**, però jo li responc en quítxua o espanyol. A l'escola, jo aprenc a llegir i escriure en quítxua o espanyol, però el meu company Siwar, aprèn a llegir i escriure em aimara i espanyol. Al mercat, **he sentit parlar** anglès, francès i japonès a persones que estan de vacances, però jo no parlo aquestes llengües. Al carrer, **he vist escrit** l'anglès als anuncis publicitaris.

La meva biografia lingüística.

En la sessió “*La meva biografia lingüística*” es va treballar a partir d'un document escrit en el que apareixia una nena de l'altiplà sud-americà, boliviana probablement, que explicava les diferents llengües que utilitzava, entre altres el quítxua i l'espanyol. La nena hi explica aspectes de la seva biografia lingüística descrivint les llengües que li cal emprar segons en quin moment i amb qui està parlant. Amb aquest document es van poder clarificar alguns conceptes com:

- llengua que poden o saben parlar,
- llengua que no parlen però entenen,
- llengües que no parlen però que han sentit i
- llengües que no parlen però han vist escrites.

Clarificar aquests aspectes del seu grau de coneixement, i de consciència, de les llengües va ser molt positiu per a ells per a poder fer després una reflexió de la seva pròpia vivència lingüística i fer un recull individual d'informació: “*La seva biografia lingüística*”. També es va proposar deixar constància en relació als altres companys i companyes de la classe.

El nostre jardí lingüístic.

En la següent sessió es va proposar la realització d'un “*Jardí lingüístic*”, variació del fet a la sessió anterior. Cada alumne va dibuixar una flor. En cada un dels pètals s'havia d'escriure un determinat tipus de llengua i es va donar un codi de colors per a pintar cada un dels pètals, de manera que fos molt fàcil d'identificar-ne el tipus. Aquest codi era el següent:

- les llengües que jo parlo: color vermell
- les llengües que no parlo però entenc: color violeta
- les llengües que no parlo però he sentit: color blau

- les llengües que no parlo però he vist escrites: color groc
- les llengües que m'agradaria aprendre: color taronja.

L'activitat va resultar molt engrescadora i lúdica per als nens perquè tenien l'oportunitat de plasmar gràficament i visualitzar el seu potencial lingüístic i conèixer el dels seus companys. Es va fer un mural amb totes les flors del grup. El comentari del mural ve resultar molt interessant i va ser un bon motiu per parlar de les diferents llengües i els seus usos.

Després d'aquestes sessions els nois/es van començar a mostrar una actitud encara més positiva envers la diversitat de llengües i cultures i es van manifestar més clarament el seu interès per la possibilitat d'aprendre altres llengües a més de les que s'ensenyen a l'escola. Tanmateix, i gràcies a les reflexions fetes a partir del document de la nena boliviana, els nois i les noies van començar a interessar-se per l'existència i característiques de llengües menys conegudes o poc ateses al currículum del nostre sistema educatiu.

El diari del despertar a les llengües.

En la següent sessió vam introduir l'elaboració d'un diari personal lingüístic de cada nen i així vam presentar "*El diari del despertar a les llengües (Evlang)*" de l'alumnat.

A la portada calia col·locar una foto personal de cada nen o nena i hi havia un mapamundi on apareixien els noms dels països que participen en el projecte Evlang.

Aquest document els va servir per poder introduir tot allò que els pogués interessar durant el procés de descoberta d'altres llengües i cultures. A partir d'aquell moment, cada noi o noia l'ha anat utilitzant lliurement tant a casa com a l'aula. És a dir, no ha estat plantejat com un document per a les activitats escolars, sinó que s'ha volgut que els nois i les noies el veiessin com a un element totalment personal i per utilitzar en qualsevol moment en el qual volguessin fer. Tanmateix els ha servit per a reflexionar sobre el seu entorn lingüístic, prendre consciència dels seu repertori lingüístic i començar a adonar-se del seu propi mecanisme d'aprenentatge, en general i en concret els mecanismes relacionats amb la llengua i els sistemes de comunicació.

Algunes de les impressions anotades pels alumnes al seu diari han estat:

- Jo he descobert que podem estudiar les llengües, jugar amb elles i que poden ser divertides.
- Jo he descobert que hi ha moltes llengües que puc entendre perquè s'assemblen al català i són com de la mateixa família.
- Jo he descobert que es pot jugar als detectius amb les paraules d'altres llengües i descobreixes moltes coses.
- Jo he descobert que no hi ha llengües millors que d'altres o més maques o desagradables que d'altres.

1, 2, 3... 4000 Llengües

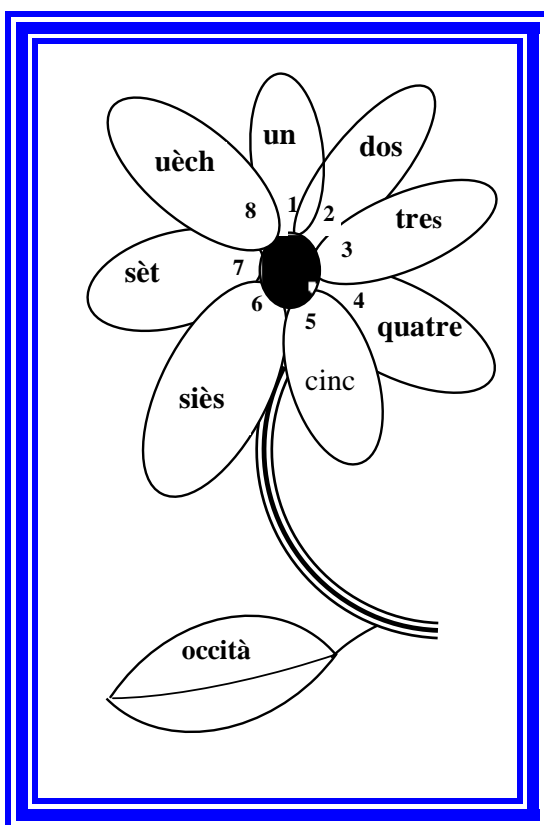
Aquesta activitat té com objectiu principal descobrir i reflexionar sobre diferents famílies de llengües; així com establir una relació entre llengües i localitzar-les geogràficament.

A la primera sessió es va donar als alumnes una frase fragmentada en paraules i desordenada. Es deia explícitament que el que anaven a fer es relacionava amb una riquesa de la nostra societat. Els alumnes, en grup, havien de proposar una solució, frase correcta, interpretar-la i argumentar en què s'havien fixat per donar la solució.

Les paraules que tenien eren:

“duas, Uma, quatro mil três... linguas.”

Cada grup havia d'explicar les diferents estratègies utilitzades per arribar a la solució, (similitud de garfies, semblança amb altres paraules conegudes, etc.). Va ser curiós observar com feien servir elements que havien aparegut en altres sessions. Per exemple suposaven que el text estava escrit en francès per la presència de l'accent circumflex que havien vist anteriorment. Un altre aspecte remarcable és com utilitzaven els elements de l'àrea de socials (història i geografia) per crear hipòtesis sobre el que observaven en els textos.

A la segona part d'aquesta sessió es va donar als alumnes una sèrie de targes, tipus cartes de joc, amb unes flors pintades. Dins de cadascun dels seus pètals hi ha escrit el nom dels números de l'1 al 8 en distintes llengües. Es tracta de nou flors (llengües) de tres famílies diferents,(romàniques, germàniques i eslaves), tres de cadascuna de les famílies.

Treballant en grup, els alumnes havien de fer els agrupaments, classificacions, que consideressin més raonables i justificar els criteris seguits per fer la classificació. El debat que es va produir a l'interior de cada grup per trobar criteris lògics per fer la classificació va ser d'una gran riquesa i els va portar a fer moltes descobertes lingüístiques.

A més els alumnes es van adonar que podien “treballar”, fer agrupaments, trobar significats,...etc. de paraules i de llengües que els eren totalment desconegudes. Aquest fet els portava després a pensar que podien intentar de fer descobertes amb qualsevol llengua⁸.

Mitjançant el diàleg i les aportacions que cada grup va fer en la posada en comú del que havia realitzat, el grup-classe va ser capaç d'arribar al concepte de família lingüística i fins i tot, van arribar a fer una localització geogràfica bastant aproximada de les diferents llengües proposades. Fins i tot el seu intent de denominar cadascuna de les llengües es relacionava fortament amb els factors geogràfics que consideraven.

CONCLUSIONS

Com a conclusió fonamental voldríem remarcar que, les activitats de l'EVLANG han suposat un canvi d'actitud de l'alumnat i han fet possible que el professorat es plantege un nou enfocament en la manera de treballar a l'aula, i molt específicament quant a l'ensenyament i aprenentatge de la llengua.

Quan van començar a fer les primeres sessions de treball, vam explicar als nois i les noies de les classes que el que calia fer especialment era reflexionar entre tots, discutir i valorar les aportacions dels companys i treure'n conclusions. És a dir, tothom podia donar la seva opinió i totes aquestes eren molt valuoses, no es tractava de trobar una única solució, sinó adonar-se de les diverses possibilitats de solució que es podien aportar. Com que moltes de les llengües amb que es realitzaven les activitats escolars de l'EVLANG eren completament desconegudes per als alumnes, en principi creiem que les activitats resultarien molt dificultoses. A poc a poc els vam convèncer que el més importat de les activitats era la participació activa de tothom. No es tractava d'encertar o no, es tractava fonamentalment d'explicar el per què de la seva resposta.

De mica en mica vam observar com els alumnes canviaven la seva actitud davant de les activitats i el seu nivell d'interès i participació anava augmentant a mesura que anaven entenent els objectius dels treballs proposats.

Però no solament hem valorat els aspectes més pròpiament lingüístics, sinó que especialment interessants van ser les explicacions que els nois i les noies donaven de les estratègies que cadascú feia servir per a descobrir de quina llengua es tractava, o quina conclusió semblava més correcta o qualsevol altra explicació sobre l'activitat proposada. D'una manera general es pot dir que han après a reflexionar sobre les seves activitats d'aprenentatge (han desenvolupat les habilitats metacognitives).

També hem valorat molt positivament l'actitud dels nois i les noies davant de les altres llengües i cultures. Actituds d'interès per conèixer les altres llengües i cultures, voluntat de comprensió i d'aprendre les llengües per poder comunicar-se amb els altres.

Finalment, aquestes activitats ens han ajudat en el procés d'obertura de les portes que les nostres escoles venim realitzant cap a la societat que ens envolta, per poder donar una resposta clara que possibiliti que els nostres nois i esdevinguin ciutadans i ciutadanes que participin activa i críticament en la millora del seu entorn humà.

⁸ Aquests nois i noies havien treballat ja amb un CD-Rom sobre la Caputxeta vermella que els havia obert els ulls a la comprensió entre diferents llengües de la família lingüística romànica.

Núria Gómez CEIP Gaudí de Sabadell i
Rafael Rivera CEIP Pau Casals de Sabadell.

De l'euromoneder a l'eurocultura

M. Carme Boqué i Torremorell⁹

El desig de conèixer i comunicar-se

Coincidint amb la posada en circulació de l'euro, moneda amb què els nostres infants accedeixen al món del consum amb tota naturalitat, hem volgut impulsar un treball d'obertura cultural a la Unió Europea. Pensem que l'agermanament amb els països veïns no hauria de limitar-se al fet de compartir cèntims i bitllets, sinó que la unificació monetària constitueix una excel·lent excusa per desvetllar l'interès real dels nens i nenes per d'altres persones i comunitats, ara ja sense afany d'exotisme. Des de l'àrea de llengües estrangeres ens correspon, lògicament, apropar-nos a la riquesa cultural de la Unió Europea a través de les diferents llengües que s'hi parlen.

L'experiència que, seguidament, relatem s'inscriu dins d'una proposta de sensibilització i descoberta de les llengües del món impulsada per la Universitat Autònoma de Barcelona des de l'any 1998. L'atractiu del projecte, inicialment denominat EVLANG i posteriorment JALING¹⁰, és fruit de l'esperit dinàmic i dinamitzador amb què es tracta el context lingüístic de cada infant: companys, professors, veïns i familiars procedents de d'altres països, juntament amb l'accés a les tecnologies de la informació, configuren un univers sensiblement plural i particular del qual se n'extreuen preguntes i respostes. Aquí, la llengua s'interpreta com a font d'intercanvi i construcció de pensaments, sentiments i vincles, per tant, de cultura.

Tanmateix, el desconeixement de la parla dels altres a vegades s'erigeix en una barrera que incrementa la ignorància, la desconfiança, la creació d'estereotips i el consegüent tancament envers tradicions culturals diferents de la pròpia. Tal i com s'afirma a

⁹ Mestra especialista en llengües estrangeres al CEIP Ramón y Cajal de Terrassa i col·laboradora del projecte europeu JALING auspiciat per la Universitat Autònoma de Barcelona.

¹⁰ El projecte Sócrates/Lingua EVLANG o "l'Éveil aux langues" (despertar de la consciència lingüística) fou presentat a Brussel·les pel professor M. Candelier de la Universitat R. Descartes, París V. Hi participaren centres universitaris i escoles de diferents regions franceses, dos cantons suïssos, Àustria, Itàlia i Catalunya. Actualment, sota la denominació JALING, prossegueix la tasca de conscienciació sobre la diversitat lingüística i cultural del nostre entorn. Des de la Universitat de Barcelona s'elaboren i distribueixen propostes didàctiques i materials experimentals pensats pel tercer cicle de l'educació primària, encara que fàcilment adaptables a d'altres nivells.

*l'Informe de la Comissió Mundial sobre Cultura i Desenvolupament presidida per Javier Pérez de Cuéllar*¹¹, cap cultura no és una illa. En la geografia del desenvolupament, *la diversitat i la pluralitat de les cultures impliquen beneficis comparables als de la biodiversitat. El pluralisme té l'avantatge de prendre en consideració el llegat acumulat de tota l'experiència, la saviesa i el comportament humans* (op. cit. p. 56). Així doncs, el desig de comunicar-se amb els altres no ha de veure's necessàriament restringit al grup de persones que formen part de la pròpia comunitat lingüística, ni tampoc a l'ús preceptiu d'una llengua franca, com és actualment l'anglès. De quina altra manera podem entendre'ns?.

Una llengua artificial: l'europanto

Una resposta imaginativa a l'anterior qüestió ens l'ofereix una llengua de nova creació: l'europanto¹². Es tracta d'una invenció molt real que es parla a Brussel·les, concretament a la seu de la Unió Europea i de la qual se'n desconeix la xifra exacta d'usuaris. L'origen de l'europanto s'atribueix a Diego Marani, traductor al Consell Europeu de Ministres, que ha batejat la seva creació recordant l'esperanto. A diferència d'aquest altre idioma, l'europanto no s'ha d'aprendre ja que consisteix en una mescla formada per un 42% d'anglès, un 38% francès, un 15% per la resta de llengües oficials de la UE i un 5% de llatí i grec. Aquest poti-poti idiomàtic resulta comprensible a la majoria de ciutadans i ciutadanes de la Unió. Fem-ne la prova: "*Que would happen if, wenn Du open your computero, finde eine message in esta lingua? No est Englando, no est Germano, no est Espano, no est Franzo, no est keine known lingua aber Du understande! Wat happen zo! Habe your computero eine virus caught? Habe Du sudden BSE gedevolved? No, Du esse lezendo la neue europese lingua: de Europanto! Europanto ist uno melangio van de meer importantes Europese linguas mit also eine poquito van andere europese linguas, sommige Latinus, sommige old grec*". El valor d'aquest híbrid no rau en la seva correcció gramatical o lingüística, sinó en l'esperit lúdic de la comunicació interpersonal que els nens i nenes capten al vol. A més, a part de proporcionar-nos una innocent diversió, l'europanto ens permet reflexionar i analitzar els components de la llengua, constatar el fenomen dels *manlleus* entre llengües que conviuen en un mateix territori i prendre consciència del perill de l'homogeneïtzació cultural global.

Proposta didàctica

Introduïm l'europanto mitjançant els materials elaborats per l'*Equipe du Centre de linguistique de l'Université de Neuchâtel*. Formem grups de 4 alumnes del darrer nivell d'educació primària que s'encarregaran d'investigar sobre els diferents aspectes que la nostra proposta didàctica els suggereix. Hi dediquem cinc sessions, una de les quals permet l'accés de la meitat del grup a Internet.

Durant la primera sessió distribuïm a cada equip una còpia de l'acudit *Toto et sa little sorella* escrit en europanto amb l'encàrrec de desxifrar-lo. L'estranyesa inicial se supera quan el desig de comprendre incentiva l'esforç: es formulen hipòtesis, s'observa que els

¹¹ VVAA. (1997). *La nostra diversitat creativa. Informe de la Comissió Mundial sobre Cultura i Desenvolupament presidida per Javier Pérez de Cuéllar*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya.

¹² Podem trobar més informació sobre l'europanto a l'adreça electrònica <<http://www.ethnologue.com>> Aquesta pàgina resulta especialment interessant per tot allò que fa referència a les llengües, tant majoritàries com minoritàries, que es parlen arreu del món. A part, a la xarxa Internet hi ha més d'un miler de webs dedicades a l'europanto.

mots en majúscula corresponen a noms propis, es relacionen paraules que tenen la mateixa arrel... i els petits descobriments reforcen la confiança en les pròpies habilitats lingüístiques. Seguidament posem en comú el significat de l'acudit i els nens i nenes defineixen l'europanto com "*una barreja d'idiomes que s'entén*". Llavors instem a identificar cadascuna de les llengües tot classificant les paraules de l'acudit. Aquí els procediments de reconeixement emprats són diversos: des de mots que ja coneixem, passant per mots que "sonen" (per exemple: *sorella* és italià, com *mozzarella*), fins a paraules que s'ubiquen per eliminació. El debat posa de manifest un sentiment unànim: "*no sabíem que sabíem tants idiomes*".

Encetem la segona sessió fent una ullada al diccionari plurilingüe que ha dut un alumne i que desperta l'interès del grup, ja que cada mot apareix traduït en sis idiomes (en successives sessions n'aniran apareixent d'altres). Preguntem a quin criteri correspon la tria de llengües del diccionari que, a més de les que vàrem identificar en l'europanto, incorpora el portuguès. Òbviament els nens i nenes s'adonen de que són les "*més conegudes dels països on hi ha l'euro*", en realitat, llengües oficials i majoritàries al si de la UE. Lliurem una dotzena de dites populars escrites en francès acompanyades d'un mini-diccionari per facilitar la seva conversió a l'europanto. La tasca obliga a manipular diversos idiomes i, en aquesta ocasió, els alumnes magribins amb un mínim coneixement del francès prenen protagonisme. Una de les principals conclusions propiciades per l'activitat fa referència a la semblança entre algunes llengües, per exemple: *todos-tutti-tous*, d'una banda i *all-alle*, de l'altra. Observació que, com és fàcil d'advertir, obre la porta a la reflexió sobre famílies lingüístiques.

La tercera sessió permet l'accés de la meitat del grup a l'aula d'informàtica, ocasió que s'aprofita per buscar pàgines electròniques referents a l'europanto. Alguns alumnes s'encarreguen d'investigar sobre els orígens de la nova llengua, d'altres busquen informació sobre el lloc on es parla o llegeixen i copien textos en europanto. Ens interessa, encara, introduir un nou concepte: els préstecs entre llengües i l'alternança de codis diferents per part de persones bilingües, per això presentem una altra parla, el *Spanglish*, tot encuriosint als alumnes per tal que mirin de descobrir què és. La resta del grup, mentre tant, prepara el mural on plasmarem els resultats del treball que hem emprès.

La quarta sessió, de caire més lúdic, es dedica a l'escriptura de les pròpies produccions en europanto, petites anècdotes i acudits. També a comentar el material relatiu al *Spanglish*, barreja d'anglès i castellà emprada en les comunitats llatines instal·lades a Nord Amèrica. L'alternança de codis, a nivell bàsicament comunicatiu, no s'interpreta com una incompetència lingüística, sinó com el reflex d'una realitat social vinculada a la identitat dels immigrants. Preguntem als nens i nenes si coneixen persones que alternin expressions d'una llengua a una altra, o si recorden algunes paraules que usualment utilitzem tot i que pertanyen a diferents idiomes. La nostra realitat sociocultural permet ràpidament identificar manlleus entre català, castellà i anglès, com per exemple: "*mi marido es paleta*" o "*el meu joc preferit és la play station*".

Per acabar, dediquem una darrera sessió a la distribució dels continguts que cada grup s'encarregarà d'exposar al seu mural: què és l'europanto, qui és Diego Marani, informació sobre la Unió Europea, identificació d'idiomes presents a l'europanto, diccionari plurilingüe, acudits que hem escrit en europanto, manlleus freqüents en català procedents del castellà i de l'anglès, què és el *Spanglish*...

Principals aportacions

A tall de conclusió, direm que els alumnes han pres consciència del propi capital lingüístic, han reflexionat sobre els conceptes de llengua i cultura, s'han mostrat desinhibits enfront del repte que suposa la diversitat de llengües de la Unió Europea, han desenvolupat estratègies de descodificació de missatges verbals, han advertit la necessitat de comunicar-se amb els altres mitjançant nous recursos i han ampliat el propi bagatge lingüístic de manera lúdica. Però, sobretot, les ninetes lluents d'euros han mirat cap a Europa amb una nova guspira.

M. Carme Boqué i Torremorell

Terrassa, 20 de febrer de 2002

Podeu trobar un altre article a <http://www.ub.es/ice/portaling/seminari-pdf/14noguero1.pdf>